

Serviciul Ideologie

Nomenclatorul serviciului

Laboratorul în care s-a plămădit și direcționat scrisul istoric în sensul dorit de putere a fost „Serviciul Ideologie” din cadrul DGPT/CPT. Nomenclatorul serviciului cuprindea :

1. Controlul lucrărilor editoriale, originale și traduceri, care apăreau în capitală și în provincie, în limba română, în limbile naționalităților conlocuitoare sau în limbi străine de largă circulație, din domeniul științelor sociale. Concret, aceasta însemna întreaga producție a Editurii Politice, precum și un însemnat număr de lucrări tipărite în editurile : Academiei, Științifică și Enciclopedică, Meridiane, Kriterion, Didactică și Pedagogică, toate editurile din provincie (Dacia, Junimea, Facla, Scrisul Românesc), precum și cele de la editurile Minerva, Eminescu, Univers, Cartea Românească, Albatros, Litera.
2. Tipăriturile editate direct de institutele de cercetare ale Academiei de Științe Sociale și Politice, cursuri universitare, programe analitice și alte materiale didactice de științe sociale editate de institute de învățământ superior, precum și materiale cu conținut social-politic tipărite de instituțiile centrale de stat.
3. Muzeele de istorie din capitală, precum și expozițiile de istorie cu caracter ocazional.
4. Controlul a 75 de publicații periodice (de la săptămânale la anuale) cu caracter politico-ideologic care apăreau în capitală, în limba română sau în alte limbi, precum și revista *Korunk* din Cluj (în limba maghiară). Dintre acestea menționăm : *Era socialistă*, *Munca de partid*, *Anale de istorie*, *Studii*, *Revista de istorie*, *Magazin istoric*, *Revista română de istorie* (în limba franceză), *Revista română de relații internaționale*, *Revista de filosofie*, *Viitorul social*, *Probleme economice*, *Viața economică*, *Revista română de drept*, toate versiunile revistelor *România azi* și *România* ale redacției publicațiilor pentru străinătate, seriile în limbi străine ale *Revistei române de științe sociale*, publicațiile Centrului de informare și documentare în științe sociale și politice al Academiei de Științe Sociale și Politice, *Analele Universității București*.
5. Toate cele 19 publicații periodice ale cultelor care apăreau în țară, precum și toate tipăriturile accidentale cu caracter editorial – cărți de cult, studii teologice, material iconografic – ale cultelor¹⁰.

Personalul

Munca de control a publicațiilor era realizată de un colectiv de lectori/cenzori, al căror număr a crescut de la 11, în anii 1966-1968, la 13, în perioada 1970-1972, ajungând la 15 după 1973¹¹. Lor li se adăugau șeful serviciului, Bucur Micu și adjunctul său, Rodica

10. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), Fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar 67/1973, ff. 13-15.

11. N. Antonescu, Corina Bușe, Margareta Dimitriu, Ecaterina Dumitrescu, Margareta Fürk, Gheorghe Hoancă, Emilia Iliescu, Grigore Miroiu, Leontina Moga, Florica Muntean, Ion Oprea,

Radian. Conform raportului de informare prezentat conducerii CPT la 12 februarie 1973, dintre cei 15 lectori, doi erau lectori principali I, doi lectori principali II, iar patru lectori principali III. Ceilalți cinci nu erau clasificați, fiind simpli lectori, iar doi erau lectori stagiați¹². Din punctul de vedere al vechimii în munca de specialitate, 11 aveau peste 10 ani de activitate în diverse sectoare de lectură ale instituției, dintre care 3 peste 22 de ani, unul era de 4 ani în instituție, doi de 2 ani, iar trei au fost angajați în perioada iulie 1972 – ianuarie 1973. Din totalul celor 17 angajați, personal de specialitate, 12 erau femei, iar 5 bărbați. Din punctul de vedere al studiilor, întregul personal de specialitate, cei 15 cenzori, șeful serviciului și adjunctul acestuia, aveau studii superioare. Ca profil de pregătire, 5 erau economiști (dintre care unul intrase la doctorat la Academia „Ștefan Gheorghiu”), 4 filosofi (unul dintre ei urma, la zi, cursurile post-universitare ale Facultății de ziaristică de la aceeași academie), un sociolog, 4 istorici (dintre care doi urmau a doua facultate, unul științe juridice, celălalt filosofia) și 3 filologi (unul având ca specialitate diverse limbi străine, unul germană-engleză-franceză, iar unul rusă și maghiară). În plus, alți 6 lectori citeau în limbi străine: patru în franceză, unul în engleză, altul în maghiară¹³.

Sistemul de calificare/pregătire profesională și politică

Fiecare lector nou trebuia calificat. Procesul de calificare se desfășura sub directa îndrumare și controlul conducerii serviciului și cu sprijinul unui lector vechi, cu experiență. De Florin Popescu și Margareta Dimitriu, angajați în 1971, s-au ocupat Bucur Micu și Ion Oprea, respectiv Rodica Radian și N. Antonescu. De Emilia Iliescu și Gabriela Langada, angajate la începutul anului 1972, venite direct din facultate, au răspuns, pe rând, Maria Stanciu, Gheorghe Hoancă și Ecaterina Dumitrescu. Gabriela Langada nu s-a putut acomoda cu problemele privind conținutul muncii și a fost mutată la Direcția Import-Export. Ceilalți s-au adaptat bine la cerințele noii lor activități, la Florin Popescu și Margareta Dimitriu remarcându-se „interesul, dragostea și atașamentul” pentru noua lor profesie. În 1973 au fost angajate Elena Gheorghe și Daniela Bolocan¹⁴.

Procesul de calificare se derula în trei etape. Cea dintâi era „însușirea” normelor de muncă, a instrucțiunilor și dispozițiilor, a materialului documentar existent (note, referate de lectură, articole și studii reținute anterior etc.), în paralel cu perfecționarea pregătirii politico-ideologice. Urma etapa „lecturării paralele”, în dublu, și, în funcție de concluziile trase, introducerea în „munca pe cont propriu”.

Efectuarea unui control competent, de calitate, asupra materialelor lecturate și rezolvarea lor cu operativitate, obiectiv major al conducerii Serviciului Ideologie, puteau fi realizate doar printr-o continuă perfecționare a pregătirii politico-profesionale a

Maria Popa, Florin Popescu, Maria Stanciu, Otilia Văideanu. În 1973 sunt angajate Elena Gheorghe și Daniela Bolocan; în anii 1975-1976 făceau parte din colectiv și I. Cernea, C. Ionescu, I. Iorga, A. Mesch, V. Füleși, O. Pavel, Cr. Ionescu, Em. Vasiliu.

12. Această structură de organizare a colectivului, ce institua trei categorii de lectori principali, a fost introdusă printr-un act normativ intern din 1972.

13. ANIC, Fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar 67/1973, ff. 16-17.

14. *Ibidem*, dosar 55/1972, ff. 286-288.

colectivului. Principala acțiune întreprinsă de conducerea serviciului a fost organizarea și controlul „studiului individual” temeinic, urmate de „dezbateră” în colectiv a principalelor documente de partid și de stat. Pe linia aceluiași preocupări, serviciul s-a străduit să asigure „informarea” organizată a lectorilor asupra principalelor manifestări politico-ideologice, principalelor acte normative apărute în *Buletinul Oficial al RSR* și în buletinele săptămânale Agerpres, precum și prelucrarea operativă, în ședințe cu întregul colectiv, a indicațiilor orientative primite de la forurile superioare. Ca forme de ridicare a pregătirii profesionale s-au folosit „munca pe manuscris” și „discutarea referatului” cu lectorul, „comunicarea periodică”, în colectiv, a principalelor aspecte rezultate cu prilejul lecturii în cadrul serviciului și în alte direcții și servicii de specialitate, pe baza notelor de lucru sau aviz, a seturilor de informare, a sintezelor etc., „participarea” lectorilor la expunerile organizate pentru personalul de specialitate, ca și la sesiuni, simpozioane, dezbateri științifice, conferințe etc. Nu în ultimul rând, „încadrarea tuturor membrilor colectivului în învățământul de partid” și în „sistemul de reciclare” al centrului de perfecționare de la Academia „Ștefan Gheorghiu”¹⁵ a condus la rezultate pozitive pe linia pregătirii politico-profesionale a lectorilor.

În vederea perfecționării stilului și metodelor de control, o practică ce s-a dovedit utilă a fost „munca directă pe materiale și referate și discuția individuală” cu lectorii, care au dat posibilitatea, între altele, la o mai bună cunoaștere a potențialului fiecărui lector, constituind totodată un mijloc de a îmbunătăți pregătirea profesională și stilul de muncă individual. Apoi, un asemenea mod de lucru s-a impus datorită complexității problematicii abordate de o serie de lucrări, îndeosebi de istorie și filosofie, și frecvențelor observații de structură formulate de lectori. Multitudinea de observații nejustificate sau modul defectuos în care erau întocmite unele referate obligau conducerea serviciului să recurgă la lecturi integrale, să dubleze lectura unor materiale la anumiți lectori, fiind astfel împiedicată de la exercitarea celorlalte atribuții. Este motivul pentru care noul regulament, aprobat în 1972, a instituit diferențieri concrete între diferitele categorii de lectori, a introdus măsuri menite să întărească simțul de răspundere la fiecare categorie de lector principal, îndeosebi I și II, fiind definite mai clar sarcinile privind antrenarea lor în acțiuni de supralectură, discutarea și rezolvarea cu redacțiile și editurile a unor materiale cu observații¹⁶.

Deosebit de utilă în ceea ce privește îmbunătățirea activității profesionale, a pregătirii politico-ideologice a colectivului a fost și colaborarea conducerii serviciului cu „activul obștesc”, respectiv cu Gheorghe Hoancă pe linie de partid și cu Dumitrescu Ecaterina pe linie de grupă sindicală.

15. În anul 1972, toți lectorii erau cuprinși în sistemul de reciclare de la Centrul de perfecționare din cadrul Academiei „Ștefan Gheorghiu”, frecventând în plus și cursurile învățământului de partid. La Academia „Ștefan Gheorghiu” erau cuprinși, în ciclul I, Bucur Micu, N. Antonescu, Maria Stanciu, Grigore Miroiu, în ciclul II Radian Rodica, Ecaterina Dumitrescu, Gheorghe Hoancă și M. Popa, iar în ciclul III O. Văideanu, Corina Bușe, Fl. Muntean și Leontina Moga, în timp ce la Cabinetul Municipal de partid se reciclau Florin Popescu și Margareta Dimitriu – Ion Zainea, *Istoriografia română și cenzura comunistă (1966-1977)*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2010, p. 17.

16. ANIC, Fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar 55/1972, f. 295.

În măsura în care a obținut rezultate bune, activitatea Serviciului Ideologie s-a bucurat și de aprecieri pozitive din partea conducerii DGPT. În anul 1971, spre exemplu, au fost atribuite opt recompense excepționale din fondul directorului general. Prin reducere de stagiu, ca urmare a obținerii în doi ani consecutiv a calificativului „FB”, au promovat în funcție Ion Oprea și Maria Stanciu. Cu prilejul aniversării zilei de 30 decembrie, același an, Gheorghe Hoancă a fost decorat cu Ordinul Muncii clasa a III-a, alți patru membri ai colectivului au primit medalia „A 25-a aniversare a Republicii”, iar unul medalia „Meritul Științific”¹⁷.

Responsabilități

Volumul de muncă din ce în ce mai mare a condus treptat la o mai bună organizare a muncii, la perfecționarea tehnicilor de control, la simplificarea unor metode de lucru. În 1972, pentru prima dată, s-a reușit stabilizarea unui număr de lectori pe principalele publicații periodice (15 din 75). Astfel, revista *Probleme economice* i-a fost repartizată lui Gheorghe Hoancă, *Studii și cercetări economice* lui N. Antonescu, în timp ce *Viața economică* era lecturată prin rotație de către Gheorghe Hoancă, N. Antonescu și Ecaterina Dumitrescu. Revista *Anale de istorie* i-a fost încredințată spre control lui Ion Oprea, *Magazin istoric* lui Florin Popescu, *Studii. Revista de istorie* lui Corina Bușe, iar *Revue roumaine d'histoire* lui Leontina Moga. Lui Grigore Miroiu i-a fost repartizată pentru control *Revista de filosofie*, Margareta Stanciu a primit *Viitorul social*, Otilia Văideanu *Forum – științe sociale*, Margareta Dimitriu *România*, împreună cu suplimentul, Ecaterina Dumitrescu *România azi*, Florica Muntean *România* (în limba chineză), iar Maria Popa *Korunk*¹⁸.

În anii următori, pe măsura îmbogățirii experienței, cenzorilor li s-au repartizat și alte publicații. Astfel, lui N. Antonescu i-au revenit, pe lângă *Studii și cercetări economice*, publicațiile *Forum* și *Revista de relații internaționale* (ADIRI), iar lui Gheorghe Hoancă, *Revista de referate – Economie* și *Revista de referate – Științe Juridice*. Corina Bușe a primit în plus *România azi*, versiunile în engleză, franceză, spaniolă și germană, Ion Oprea *Revista română de drept* și *Studii și cercetări juridice*, iar Florin Popescu *Revista arhivelor* și *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie*. Ecaterina Dumitrescu a preluat de la Florica Muntean *România* (în limba chineză), iar de la Leontina Moga *Revue roumaine d'histoire*, primind, în plus, *Studii sud-est europene* (în franceză) și *Sindicatul în RSR*. Grigore Miroiu controlează în plus *Tânărul leninist*, Otilia Văideanu *Revista română de științe sociale* (filosofie, logică) și *Revista de referate – Sociologie*, iar Maria Stanciu *Revista de referate – Filosofie*. Prin plecarea Mariei Popa, revista *Korunk* a fost preluată de nou-angajata Margareta Fürk, supravegheată de Margareta Dimitriu, ambele având în atribuții și controlul *Revistei de pedagogie*. O altă nou-angajată, Emilia Iliescu, primește spre control *Educația pionierească* și *Revista de referate – Sociologie*, pe cea din urmă lecturând-o împreună cu Otilia Văideanu, care se ocupa de pregătirea ei¹⁹.

17. *Ibidem*, f. 296.

18. Ion Zainea, *Istoriografia română și cenzura comunistă...*, ed. cit., p. 18.

19. ANIC, Fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar 67/1973, ff. 83-84.

Activitatea de control

1. Etape. Dificultăți

Etapele activității de control erau : „lectura” (pe manuscris, la lucrările editoriale, în pagini tipo II, la periodice), „documentarea” și „întocmirea referatului”. Pe baza referatului, urma „rezolvarea” lucrării de către conducerea serviciului. Potrivit unei diviziuni a muncii, materialele de politică internă și externă, de economie politică, drept, științe juridice și politice reveneau spre rezolvare șefului serviciului, iar cele de filosofie, socialism științific, sociologie, estetică, psihologie, adjunctului său. Celelalte genuri de lucrări (istorie, enciclopedice, teologice) erau rezolvate, după caz, de oricare dintre cei doi.

Repartizarea materialelor pentru lectură se făcea, în general, în ordinea intrării și pe cât posibil în funcție de specialitatea lectorului, de nivelul pregătirii sale, de categoria de încadrare. Se acorda prioritate periodicelor, dar și lucrărilor privind propaganda și învățământul de partid, manualelor școlare și cursurilor universitare, lucrărilor aniversare sau legate de evenimente politice și științifice la zi, congrese, conferințe etc²⁰.

Materialele din nomenclatorul Serviciului Ideologie primeau sau nu „bun de tipar” numai după lectura integrală. În unele situații, „la indicații superioare”, unele volume, îndeosebi de la Editura Politică, primeau bunul de tipar pe loc, lectura și rezolvarea eventualelor observații efectuându-se pe parcursul operațiunilor de culegere. Se acorda „bun de tipar” pe loc și fără lectură volumelor cuprinzând documente de partid și de stat ; la fel și versiunilor în limbi străine ale lucrărilor apărute în limba română, editurile asumându-și răspunderea pentru exactitatea traducerilor.

Teama de a nu greși, sau în limbajul instituției de cenzură calitatea controlului, a constituit cuvântul de ordine în activitatea colectivului. Orice greșală ce putea scăpa la prima lectură era prevenită pe o altă verigă a muncii de cenzură, „dubla lectură” sau „supracontrolul” la conducerea serviciului. Faptul că serviciului nu i s-a reproșat, pe scară ierarhică, materiale apărute greșit s-a datorat acestei activități preventive, și nu muncii ireproșabile a lectorilor. Cazuri de semnalări făcute după lectori la supracontrol erau suficient de multe ; la fel, și de semnalări nejustificate, ambele constituind un adevărat balast pentru șeful serviciului și adjunctul său. În ce privește scăpările, nesemnalările, unele au privit structura materialelor²¹, în timp ce altele s-au referit la

20. *Ibidem*, ff. 17-18.

21. Ca de exemplu volumul *Relațiile internaționale în acte și documente, 1917-1939*, de A. Vianu și colaboratorii, apărut în 1974 la Editura Didactică și Pedagogică, în care Rodica Radian a semnalat în plus față de Florica Muntean șapte documente care fie că au fost eliminate pe considerente de oportunitate politică, fie că impuneau unele precizări critice. Mai multe recenzii din nr. 1-2/1972 al revistei *Studii teologice* fie n-au primit viză de tipărire la supracontrolul conducerii (R. Radian), fie au fost supuse unor eliminări de text, Grigore Miroiu nesemnalând o serie de probleme de fond : „remarci cu caracter religios” în recenzia la lucrarea *Puterea muzicii*, Editura Muzicală, 1970, faptul că recenzia la lucrarea *Geneza zeilor*, Editura Enciclopedică, 1970, era „o polemică de pe pozițiile bisericii ortodoxe la adresa acestei lucrări de propagandă ateistă” sau că unor lucrări de bază ale istoriografiei române, ca *Izvoarele istoriei României*,

probleme de text, cele mai multe asemenea materiale fiind „neaduse la zi” cu precizări din „cele mai recente documente de partid”, nu aveau actualizate aspecte esențiale ale vieții internaționale, ori conțineau „probleme de oportunitate politică”²². În privința semnalărilor nejustificate, acestea puteau fi întâlnite la toți lectorii; la unii însă, precum Florica Muntean și Grigore Miroiu, aveau o frecvență deosebit de mare.

Potrivit aprecierilor șefului serviciului, acest fenomen negativ din activitatea colectivului, ce se perpetua de multă vreme și devenise frecvent la unii lectori, se datora neatenției în lectură, efortului insuficient de a pătrunde în esență materialul lecturat, unei documentări precare, tendințelor de exagerare, chiar de eludare a răspunderii și, uneori, fugii după acoperirea unui volum mare de pagini.

Nu era, de altfel, singurul neajuns în activitatea colectivului. Dificultatea cea mare, „proba de foc” pentru cenzori/lectorii, era întocmirea referatelor și notelor, întrucât ținea de pregătirea politico-profesională a fiecăruia, de documentare, de gradul său de responsabilitate. În 1972, spre exemplu, conducerea Serviciului aprecia că referatele și notele întocmite de lectorii N. Antonescu, Maria Stanciu, Gheorghe Hoancă, Ion Oprea, Margareta Dimitriu erau pe punctul de a atinge – iar adeseori chiar atingeau – „acel nivel de referate și note care să reflecte clar și precis punctul de vedere al lectorului asupra conținutului materialului, să contureze exact observațiile și să informeze în mod distinct asupra unor probleme mai deosebite”, referate care, atunci când era necesar, se puteau transforma cu ușurință în note de lucru sau de aviz. În schimb, pentru lectorii Florica Muntean, Grigore Miroiu, Corina Bușe, Margareta Fürk, Ecaterina Dumitrescu erau încă necesare eforturi pentru ridicarea nivelului calitativ al notelor și referatelor, claritatea și conciziunea lor fiind deficitare. Din unele referate aparținând acestui din urmă grup lipseau elementele esențiale necesare atât procesului de rezolvare, cât și celui de informare pe scară ierarhică. Multe erau întocmite superficial, cu prea puțin simț de răspundere, fără să se facă o demarcație clară între partea informativă asupra materialului lecturat și partea în care lectorul trebuia să-și formuleze observațiile. Adesea, semnalările se prezentau „ca o succesiune de citate rupte din context și fără argumentare din partea lectorului”, în alte cazuri „locul argumentării logice, convingătoare, fiind luat de etichetări sau alte calificative facile”, pe baza cărora cenzura „nu poate și nici nu trebuie să acționeze”²³.

Editura Academiei, 1970, *Bibliografia istorică a României, 1944-1969*, Editura Academiei, 1972, li se reproșă că „ignoră să sublinieze rolul bisericii în trecutul nostru istoric”, pasajele respective din recenzii fiind eliminate – ANIC, Fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar 55/1972, ff. 271-272.

22. Cazul lucrărilor Al. D. Xenopol – *Biobibliografie*, de Al. Zub, sau *Contribuții la dezvoltarea învățământului în județul Iași*, de Gheorghe Vladcovschi, semnalări făcute de Bucur Micu după Corina Bușe, respectiv Florica Muntean. Din aceeași categorie mai putem menționa: semnalarea făcută de Bucur Micu după M. Dimitriu în articolul „Un grandios lăcaș al istoriei poporului român” din revista *Mitropolia Ardealului*, nr. 5-6/1972, care n-a sesizat faptul că în prezentarea sălii 1940-1944 din Muzeul de istorie a RSR nu se amintea nimic de lupta antifascistă a poporului român și de „insurecția” din august 1944; la fel, cele din lucrarea *Oastea cea mare* sau articolul „Istoria unui nume creștin bizantin” din revista *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1972, ambele semnalate după Grigore Miroiu. Vezi ANIC, Fond Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dosar 55/1972, ff. 273-280.

23. *Ibidem*, ff. 289-290.